

UTAZÁS A TÚLVILÁGRA

Római kori kocsitegetkezés feltárása Sárísápon

2 012 nyarán a császárkori Pannónia északkeleti részén fekvő Sárísápon egy ritka és látványos régészeti lelet, egy kocsisír került elő, amelyet a római uralom alatt élő őslakosság elitjéhez köthetünk. A kocsit a befogott lovakkal együtt helyezték a sírgödörbe, majd a lovakat leölték. A kocsi hitük szerint az elhunytat a távoli túlvilág örök boldogságot kínáló tájaira vitte.

Bomba helyett kocsisír

Nem várt eredményt hozott Sárísápon a Pázmány Péter Katolikus Tudományegyetem Régészeti Tan-
székének tanásatása. A Major Balázs megbízott tan-
székvezető által vezetett feltárás célja egy 1926-
ban kutatót, 4. századi mauzóleum hitelesítő feltá-
rása volt. A sírpépület elő is került, és a hitelesítő
ásatás sok új megfigyeléssel gyarapította ismerete-
inket, de a terepmunka utolsó napján tervezett napján
kiderült: mégsem ez lesz az idei kutatások legna-
gyobb visszhangot kiváltó eseménye. A sárísápi
dombtető geofizikai felmérése a mauzóleum közelé-
ben nagyméretű fémtárgy(ak)ra utaló mágneses
anomáliát jelzett. A tűzsereszek egy vassínt bon-
tottak ki, és miután még három előkerült, gyorsan
egyértelművé vált, hogy az anomáliát nem óriás-
bomba vagy más világháborús hadieszköz, hanem
egy eltemetett római kori utazókocsi vasalkatré-
szei okozták.

A sárísápi lelet jelentőségét emeli, hogy egy
újabb, szakszerű régészeti ásatás keretében feltárt
temetkezéssel gyarapodott a pannóniai kocsisírok-
ra vonatkozó ismeretanyagunk. A hasonló leletek
többsége valamilyen földmunka során, bolygatot-
tan került elő, régészeti megfigyelésekre ritkán
volt mód. Nagy szerencse ezért, hogy a sárísápi
sírt, ha véletlenszerűen is, de mégis egy régészeti
ásatás találta meg.

Útrakészen eltemetve

A kocsisír nagyméretű gödrét egy látványos kör-
panorámával rendelkező domb tetején, egy római

kori temető területén ásták. A sír sajátossága, hogy
a kocsit útra készen, felszerelt kerekekkel helyez-
ték el a sírgödörbe. A többi ismert kocsitegetke-
zés esetében ugyanis a kocsikat szerkezeti eleme-
ikre bontva vagy alkatrészeikre szedve tették a sír-
ba. Ilyen szempontból a sárísápi sír legközelebbi
párhuzama a budakeszi lelet, ahol ugyancsak ten-
gelyre szerelt kerekekkel helyezték a gödörbe a
kocsit.² Mivel Sárísápon ép kocsit temettek el,
a feltárt alkatrészek eredeti helyzetükben kerültek
elő, így a kocsi rekonstruálható lesz.

A római kor utazókocsijai

A kelta és etruszk hagyományokra épülő római ko-
csigyártás az antik technikatörténetnek egy elfele-
dett, de izgalmas szelete.³ A Római Birodalmon
belül Trákiában (a mai Bulgária területén)⁴ és az
egykori Északkelet-Pannóniában (a mai Magyar-
ország területén) ápolták a kocsik eltemetésének
szokását. Itt kerültek elő azok a zárt kocsileletek,
amelyek alapján rekonstruálni lehet a császárkori
utazókocsik külső megjelenését és újszerű techni-
kai megoldásait.

Egy császárkori négykerekű utazókocsiba több
mint kétszáz vasalást építettek be, ismerték a bog-
nár- és kocsikovácsipar szinte minden mesterfogá-
sát. Alkalmazták a forgó első tengelyt, valamint a

1) Mráv Zsolt a Magyar Nemzeti Múzeum régész-szakmuzeológusa.

2) Mráv Zsolt: Utas két világ között. A helyi elit kocsit tartalmazó temetkezései a császárkori Pannóniában. *Ókor* 8/3–4 (2009), 85.

3) Tarr László: A kocsi története (Budapest, 1968), 131–148.

4) Венедиков, Иван: Тракийската колесница (Le char thrace) (София 1960).

kocsiszekrény felfüggesztését is, hiszen a kötélén vagy bivalybőr szíjon függő szekrény jelentősen tompította a rázkódást.⁵ Ezzel a megoldással az utazás fáradalmai is elviselhetőbbé váltak.

A sárisápi sírban talált fogatos jármű egy gyorsabb közlekedésre alkalmas, úgynevezett futókoscsiként rekonstruálható, amelyet rossz utakon is tudtak hajtani. A gazdagabb családok által használt utazókocsik személyszállításra készültek, kényelmes üléssel. Külső megjelenésüket könnyed elegancia jellemezte, erről tanúskodik a sárisápi kocsi alvázának kialakítása is. A római kori kocsi-kovács „barokkos” indaspirálokkal díszítette még az alig látható, rejtett szerkezeti vasalásokat is.

Kocsival a túlvilágra

A temetkezés kapcsán megjelenő kocsi a túlvilági utazás kelléke. A kevésbé tehetősek csak a sírmenlékükön ábrázolák a kocsit.⁶ Az elhunyt itt utas-ként jelent meg, szolgálai kíséretében ritkán két-, gyakrabban négykerekű kocsin ülve, sokszor a ko-

csi előtt vezetett hátsólovával és kutyájával együtt. A gazdag családok azonban nem elégedtek meg a halotti utazás képi ábrázolásával. A 2. századtól kezdve elhunyt hozzátartozójuk sírjába helyezték a túlvilági utazáshoz szükséges utazókocsit is. Az elhunyt a kocsin tette meg a túlvilágra vezető, hosszú utat, amelynek végén az örök boldogság várta. A császárkori kocsis temetkezéseket az Északkelet-Pannóniában lakó, kelta eraviscus törzs elitjéhez köthetjük.⁷ A mai Sárisáp azonban a szomszédos azalus törzs területén, a két törzs közötti határzónában fekszik, ezért elképzelhető, hogy a sír az azalus törzs egy eraviscus mintára temetkező családjának hagyatéka. Az őslakosok halotti áldozatként is ástak el kocsikat a temetőik területén. Az így földbe helyezett kocsikhoz nem tartozik feltétlenül egy adott temetkezés.⁸

Kocsi, lovak és vadászkutyák

A pannóniai kocsitemetkezések alkalmával a kocsilovakat is eltemették. A sárisápi sírban a gyako-

5) Röring, Christoph Wilhelm: *Untersuchungen zu römischen Reisewagen* (Koblenz, 1983).

6) Visy, Zsolt: *Wagendarstellungen der pannonischen Grabsteine* (Pécs 1997).

7) Mráv, Zsolt: Loyalty and Wealth: The Native Aristocracy of Roman Pannonia. *Acts of the XIVth UISPP Congress, University of Liège, Belgium, 2-8 September 2001. The Roman Age* (BAR – IS 1312), ed. (Oxford, 2004), 1–11.

8) Mráv Zsolt, Utas két világ között. A helyi elit kocsit tartalmazó temetkezései a császárkori Pannóniában. *Ókor* 8/3–4 (2009), 81.

ribb kettős fogatolás helyett négyesfogat került elő, egymás mellé fogott kocsilovakkal. Néhány korabeli ábrázolásról már ismertük ezt a fogatolási módot, de a sárissápi sír az első hiteles régészeti nyoma. Ez a költségesebb fogatolás kiválóan alkalmas a kocsik rossz útviszonyok vagy nagy szintkülönbségek között való mozgatására. Egykor a sárissápi kocsi is rosszabb minőségű bekötőutakon közlekedhetett. A közelben futó, a római kori Solvát (ma Esztergom) és Aquincumot (Budapest) összekötő úton használhatták, amely a Pilisén keresztül vezetett. A sárissápi kocsisír érdekessége, hogy rendkívüli épségben őrizte meg a négyesfogathoz tartozó, fából készült jármot, szinte ugyanolyan állapotban, ahogyan azt közel 1800 éve eltemették.

A lovak mellett négy, egymásra fektetett kutya csontváza feküdt. A kutyákat ugyanúgy a temetkezési szertartás során ölték le, mint a lovakat. A kutyákat gyors futásra tenyésztették ki, és vadászat céljára tartották. A jól képzett vadászkutyák nagy értéket képviseltek és státuszszimbólumnak számítottak, hasonlóan, mint a felszerszámozott hättaslovak és a gazdagon díszített utazókocsik.

Bibliográfia

Kiss, Attila: *Das römische Wagengrab von Kozármisleny (Ungarn, Kom. Baranya)*. Régészeti Füzetek Ser. II. No 25. Budapest: Magyar Nemzeti Múzeumkiadó, 1989.

Mráv, Zsolt: Loyalty and Wealth: The Native Aristocracy of Roman Pannonia. *Acts of the XIVth UISPP Congress, University of Liège, Belgium, 2-8 September 2001. The Roman Age 1–11. BAR – IS 1312*. Oxford, 2004.

Mráv, Zsolt: Paradeschild, Ringknaufschwert und Lanzen aus einem römischen Wagengrab in Budaörs (Díszpajzs, markolatgyűrűs kard és lándzsák egy budaörsi római kocsisírból. A helyi elit fegyveres temetkezései Pannoniában). *Archaeologiai Értesítő* 131 (2006), 33–73.

Mráv Zsolt: Utas két világ között. A helyi elit kocsit tartalmazó temetkezései a császárkori Pannoniában. *Ókor* 8/3–4 (2009), 86–95.

Palágyi, Sylvia: Die römische Hügelgräber von Inota. *Alba Regia* 19 (1981), 7–93.

Palágyi, Sylvia – Nagy, Levente: *Römische Hügelgräber in Transdanubien (Ungarn)*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 2003.

Visy, Zsolt: *Wagendarstellungen der pannonischen Grabsteine*. Pécs: JPTE-TK, 1997.